

Suoma Boazosámit rs
(Suomen porosaamelaiset)
pj. Iisko-Henrik Näkkäljärvi
Pahtajuutuantie 20
99690 INARI
puh +35840 932 2211
e-mail iisko.nakkalajarv(at)hotmail.fi

Inarissa 15.6.2022

**Muistio MMM:n asettamalle porotalouden tulevaisuus-
työryhmälle kuulemistilaisuudessa (teams-yhteys) 9.6.2022**

Asia: Porotalouden kehittäminen

Suoma Boazosámit rs on porosaamelaisten yhdistys, jonka tarkoituksena on valvoa, ylläpitää ja edistää porosaamelaisten yhteisiä oikeuksia ja etuja sekä toimia poroelinkeinojen yhteisten edellytysten kehittämiseksi ja edistämiseksi kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä.

Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys seuraa ja valvoo porosaamelaisten yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttavan lainsäädännön, hallinnon ja rahoituksen toteutumista valtion sisäisen oikeuden ja kansainvälisten sopimusten mukaisesti.

**Porotalouden tulevaisuustyöryhmä on toimittanut etukäteismateriaaliksi keskustelupaperin poro-
laidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien nykytilan ja muutostarpeiden kartoittamiseksi.**

Suoma Boazosámit rs toteaa tässä vaiheessa asiasta seuraavaa :

Suomen perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Poronhoito sisältyy säännöksen turvaamaan saamelaisten kulttuurimuotoon. Tämä perusoikeussäännös turvaa saamelaisten aseman alkuperäiskansana siihen liittyvine kansainvälisistä sopimuksista ilmenevine oikeuksineen.

Poronhoito on saamelaisten kulttuurimuodon kantava aineellinen perusta sekä saamelaisten oman kielen, kulttuurin ja elämänmuodon ylläpitämisen ja kehittämisen keskeisin osatekijä. Tätä tukee esimerkiksi Pöyrisjärven erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma (2001), jossa todetaan poronhoidon olevan keskeisin osa saamelaiskulttuuria ja -identiteettiä sekä merkittävä kulttuuria ylläpitävä tekijä.

Poronhoidolla on suuri merkitys saamelaisille saamelaisalueella. Työllisyyden ja liikevaihdon perusteella arvioituna poronhoito on ylivoimaisesti merkittävin luontaiselinkeino saamelaisten kotiseutualueella. Samalla poronhoito toimii myös saamelaisalueen syrjäkyläjen asutusrakenteen säilyttäjänä, työllisyyden takaajana ja tulon tuojana alueilla, joilla muut työllistymismahdollisuudet ovat vähäisiä. Poronhoito liitännäiselinkeinoineen kuten tuotteiden jatkojalostus, käsityöt, keräilytuotteet, luontomatkailu sekä erilainen palvelutuotanto mahdollistavat poroperheiden työllistymisen ja toimeentulon joko kokoaikaisesti tai osaksi vuotta. Poronhoidolla on myös merkittävä yhteisöllinen ja sosiaalinen rooli muun muassa saamenkielen ylläpitämisessä ja yhteisön hyvinvoinnin edistäjänä.

Poronhoitoalueen laajuudesta ja mm. luonnonolosuhteiden eroavaisuudesta johtuen poronhoitotavat ja kulttuurit eroavat poronhoitoalueen sisällä.

Saamelaisten poronhoidon tukemisen osalta EU sallii poikkeusoikeuksia. Suomen liittymisestä Euroopan unioniin tehtyyn sopimukseen (SopS 103/1994) sisältyy saamelaisia koskeva pöytäkirja nro 3. Sen 1 artiklassa määrätään, että saamelaisväestölle saadaan EY:n perustamissopimuksen määräysten estämättä myöntää perinteisillä saamelaisalueilla yksinoikeuksia poronhoidon harjoittamiseen. Pöytäkirjan 2 artiklan nojalla pöytäkirja voidaan laajentaa koskemaan muitakin perinteisiin saamelaiselinkeinoihin liittyviä saamelaisten

yksinoikeuksia niiden vastaisen kehityksen huomioon ottamiseksi. Tällainen pöytäkirjan muutos edellyttää unionin neuvoston yksimielistä päätöstä. Suomen EU:n liittymissopimuksen osaksi tuli pöytäkirja n:o 3 saamelaisista, jonka esipuhe ja artikkelit on sittemmin siirretty vuonna 2009 voimaan tulleen Lissabonin sopimuksen yhteyteen.

Suomi on ratifioinut useita kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja uusimmat valvontaelinten suositukset ja kehotukset, jotka koskevat saamelaisten poronhoitoa ovat YK:n Ihmisoikeuskomitean päätelmät huhtikuulta 2021 KP-sopimuksen täytäntöönpanosta ja YK:n TSS-komitean maaliskuulta 2021.

1. Poronhoidon tukijärjestelmien kehittäminen

Poronhoidon tulevaisuuden kannalta on tärkeää kehittää poronhoidon tukijärjestelmiä. Poronhoidon tukijärjestelmien kehittämisessä on keskeistä investointi- ja eloporotuen rinnalle kehittää tukimuoto, joka keskittyy saamelaisten poronhoitoon kuuluvan vapaaseen laidunnukseen perustuvaan poronhoidon tukemiseen, jossa porojen paimentaminen, työskentely alueellisen porokylän tai muun sukuyhteisön kautta ja laidunkierto ovat olennaisia toimintoja.

a) Paimennustuki

Saamelaisen tunturiporonhoidon oleellisin toimintamuoto on paimennus. Sen juuret ovat nomadistisessa elämäntavassa, jota harjoitetaan yhä edelleen siten kuin sitä nykyisin on mahdollista. Paimennus on paljon muutakin kuin pelkkä porojenhoitomuuoto. Sen kautta siirtyy sukupolvelta toiselle rikas saamenkieli (poro-, lumi-, ja luontosanat), porojen ja luonnon tunteminen, siidaelämä ja yhteisö, luonnon ja luonnon ilmiöiden havainnointi ja seuranta sekä luonnon kestävä käyttö. Paimennus ei siis ole mikään kulttuurinen vanhanaikainen jäännös, vaan eräs Arktisen alueen selviytymismekanismi tässä kiihtyvässä ilmastonmuutos kontekstissa.

Paimennustuella voidaan tukea poronhoidon säilymistä sekä ennen kaikkea vahvistaa poronhoitajien mahdollisuutta saada poronhoidosta toimeentulo. Paimennustuella on myös merkitystä saamelaisten luontosuhteen eli ekologisen perinnetiedon säilymisessä ja lapsien kasvattamisessa tasapainoisiksi yhteisön jäseniksi. Tältä perustalta turvataan edellytykset ylläpitää ja kehittää sekä tuleville sukupolville välittää saamelaisten omaa kulttuuria, siihen kuuluvia perinteisiä elinkeinoja ja perinteistä tietämystä.

Paimennustuki mahdollistaisi myös erittäin merkittävästi nykyistä paremmin laidunten tila seurantaa, porojen hyvinvointia, petotilanteita ja sillä voi olla positiivinen vaikutus jopa ilmastonmuutoksen hillitsemisessä.

Paimennustuen toteuttaminen tukee osaltaan myös Sanna Marinin hallitusohjelman lupauksen: *Edistetään aktiivista, kestävä ja kehittyvää poronhoitoa*. Tällä tukimuodolla olisi suuri merkitys poronhoitotyön tukemisessa nykyisen omistamisen rinnalla. Tuki olisi erittäin tärkeä heille, jotka aktiivisesti työskentelevät poronhoidossa ympärivuotisesti ja saavat siitä toimeentulonsa joko kokonaan tai merkittävien osin. Heillä, jotka aktiivisesti työskentelevät poronhoidossa, on myös suurimmat kuluerät mm. liikkumisvälineissä, polttoainekuluissa, rakennelmissa, vaatteissa, eväissä ja muissa kalustoissa jne. He ovat niitä, jotka paimentavat paliskunnassa poroja, kokoavat porot aitauksiin vasojen merkitystä, teuraseläinten valintaa ja porojen lukemista varten. Aktiivisesti poronhoidossa työskentelevät mahdollistavat poronhoidon toiminnan myös tulevaisuudessa. Paimennustuki tukee ja kannustaa nuoria valitsemaan poronhoidon ammatikseen. Nykyisin yhä enenevässä määrin poronhoito on kehittynyt tukipolitiikan tukemana siihen suuntaan, että iso osa paliskunnan osakkaista voi vain käydä esim. poroaidoilla korjaamassa sadon, joka ei ole tasa-arvoista verrattuna juuri aktiivisesti poronhoitotöitä tekevien osalta. Juuri tähän asiaan paimennustuki toisi kaikkia tyydyttävän ratkaisun.

Käytännössä paimennustuki voidaan ja tulee kohdentaa aktiivisesti poronhoitotyötä tekeville:

Tuen olisi perustuttava:

- tehtyyn poronhoitotyöhön siten, että poronhoitajalla on esittää tositteet työstään. Tositteina pitää olla poroluettelon mukainen riittävä poromäärä, hyväksytyt työpäivät, polttoainekuitit ja hyväksytyt ajopäiväkirja.
- vähintään 150 eloporon omistamiseen, koska vähemmällä poromäärällä ei ole suurta merkitystä toimeentuloon.
- poronhoitajan työkäisyyteen, koska nimenomaan työikäisten tukemisella on merkitystä elinkeinon jatkuvuuden, elinvoimaisuuden ja ihmisten toimeentulon kannalta.
- tehtyihin työpäiviin. Niitä olisi oltava vähintään 50, ja vasta sen ylimenevästä osasta voisi saada tukea. Tällä on merkitystä, koska tarvitaan ns. omavastuu, jotta tuki kohdistuisi oikeudenmukaisesti heille, jotka työskentelevät aktiivisesti.

Paimennustuen lisäksi olisi tärkeää kehittää poronhoitajille polttoainetukijärjestelmää, kuten mm. kuljetusyrityksille. Nykyporonhoidossa aktiivista poronhoitotyötä tekevillä poronhoitajilla on aivan välttämätöntä käyttää päivittäin erilaisia koneita ja laitteita kuten esimerkiksi moottorikelkkaa, mönkijää, autoa ja peräkärriä oman elinkeinon hoitamisessa. Tällöin myös päivittäiset polttoainekustannukset ovat korkeita. Polttoainekustannukset ovat todennettavissa ja osoitettavissa ajopäiväkirjoista ja polttoaineostosten tositteista.

b) Investointituet

POLURA lain tavoitteessa on: *”Lain mukaisissa toimenpiteissä on kiinnitettävä erityistä huomiota saamelaisten mahdollisuuksiin alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää kulttuurimuotoonsa kuuluvia elinkeinoja saamelaisten kotiseutualueella.”*

Tämä ei kuitenkaan ole toteutunut eikä huomioitu lain mukaisissa toimenpiteissä. Sen sijaan eri alueilla asuvat saamelaiset poronhoitajat on asetettu keskenään eri arvoiseen asemaan. Saamelaisten yhdenvertaisen kohtelun osalta ei voida asettaa eri alueilla asuvia saamelaisia ja saamelaisryhmiä eri arvoiseen asemaan, vaan mm. investointituissa tuen suuruus pitäisi olla kaikille saamelaisille poronhoitajille sama. Nykyisissä toimenpiteissä asetetaan koltta-alueella asuvat saamelaiset poronhoitajat eri arvoiseen asemaan ja myönnetään suurempi investointiavustus kuin muualla saamelaisalueella asuville saamelaisille poronhoitajille vaikka poronhoito työ ja olosuhteet ovat samanlaisia.

Poronhoito on teknistynyt, kuten muutkin kilpailevat maankäyttämömuodot, ja se lisää paljon kustannuksia, koska työssä käytettävien koneiden ja polttoaineen verotus on yhtä korkea kun vapaa-ajan käytössä.

- *Saamelaisten kotiseutualueella työvälineiden avustuksen suuruus olisi oltava vähintään 60 % ja se koskisi kaikkia saamelaisalueen poronhoitajia.*
- *Investointitukien perusteita, hakumenettelyä ja aikataulutusta on tarkasteltava saamelaisalueen poronhoidon näkökulmasta ja tarpeista.*

c) Eloporotuki

Eloporotukea tulisi kehittää siten, että se käytännössä tukisi aktiivisesti poronhoitotyötä suorittavia siten, että tukea porrastettaisiin perustuen tasoon ja korotettuun tasoon. Perustuen saamisen edellytyksenä olisi, että ruokakuntaan kuuluvat henkilöt omistavat poronhoitovuoden päättyessä vähintään *80 eloporoa* ja korotetun tuen osalta vähintään *150 eloporoa* ja *50 paliskunnan hyväksymää työpäivää*.

2. Porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmat

Tulevaisuustyöryhmä käsittelee työssään porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien tekemistä. Paimennustuki tukee olennaisesti myös laidunten hoitoa ja käyttöä.

Paimennustuki tukee myös erittäin merkittävästi myös nykyistä paremmin mahdollisuutta seurata laidunten tilaa, porojen hyvinvointia, petotilanteita ja merkittävästi vaikuttaa ilmastonmuutoksessa.

Paliskuntien porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinnalle ei voida asettaa kauaskantoisia vaatimuksia, koska paliskunnan alueella on paljon muita maankäyttäjiä, jolloin paliskunnan suunnitelmilla ei tule olemaan mitään merkitystä. Muiden maankäyttäjien paineet laidunalueiden käyttöön muuhun tarkoitukseen kasvavat koko ajan saamelaisalueella.

Ilmastonmuutos on vaikuttanut merkittävästi ja vaikuttaa jo nyt poronhoidossa saamelaisalueella. Porolaitumien jäätyminen on eräs pahimmista asioista, mitä poroille ja poronhoitajille voi tapahtua laitumien suhteen.

Jäätyminen johtuu ennen kaikkea sään nopeasta vaihtelusta aiheuttaen sitä, että lunta on äärimmäisen paljon ja se on jäänyt kerroksittain. Jääkerrostumien vuoksi porot eivät pysty tärkeintä talviajan ruokaansa jäkälää haistamaan eivätkä myöskään koparoillaan kerroksia läpäisemään. Tästä syystä poroja on kuollut ja kuolee paljon. Ilmastonmuutos on vaikuttanut merkittävästi jo nyt poronhoidossa saamelaisalueella ja laidunalueiden tilanne on nopeasti muuttunut ja se on vaikuttanut ja vaikuttaa laajasti luonnonolosuhteista riippuvan elinkeinon selviytymistä.

Syyskauden kuivuus vaikuttaa sienien vähyyteen tai puuttumiseen ja se on vaikuttanut ja vaikuttaa porojen heikkoon kuntoon talvella. Se taas johtaa lisääntyvästi heikkenevään vasakatoon. Syksyllä, teuraskautena ei ole myytäviä poroja, koska vassoja ei synny porojen heikon kunnan ja laajojen porokuolemien vuoksi. Katovuosien vaikutukset näkyvät poronhoidossa aina vielä seuraavat 3-4 vuotta.

Saamelaisten perinteisen tiedon ja tutkimusten valossa Ilmastonmuutos selvästi pohjoisilla alueilla, minkä vuoksi sen vaikutukset poroelinkeinoon ovat voimakkaat. Pysyvä lumipeite tulee Lappiin yleensä vähintään kuukauden myöhemmin kuin vielä viisikymmentä vuotta sitten ja sulaa pois aikaisemmin. Jääpeite muodostuu järviin ja jokiin hitaammin ja on heikompi. Se vaikuttaa poronhoitajien liikkumiseen maastossa, mutta myös suoraan poroihin ja porojen ravintoon. Lumi on hyvin määräävä tekijä. Kuinka paljon sitä on, minkälaista se on, pääseekö poro siinä liikkumaan tai kaivamaan lävitse, eli onko siellä niitä jääkerroksia. Mikään tutkimus ei pysty ennustamaan edes tulevan poronhoitovuoden ilmasto-olosuhteita saatikka pitemmälle ajalle. Ja kunkin paliskunnan alueella on paljon muita maankäyttäjiä, jolloin paliskunnan suunnitelmilla ei ole mitään merkitystä.

- *Paliskuntien laidunalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat voivat olla vain suuntaa antavia, koska paliskunnilla ei ole maankäytön suunnittelussa itsenäistä päätösvaltaa eikä ilmasto-olosuhteiden ennustamattomuuden vuoksi voida laatia pitkälle meneviä suunnitelmia.*

4. Poronhoitolain muuttaminen

Poronhoitolaki säätelee poronhoidon harjoittamista Suomessa. Poronhoitolaissa ole lainkaan huomioitu Suomen perustuslain turvaama saamelaisten *mahdollisuuksiin alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää kulttuurimuotoonsa kuuluvia elinkeinoja saamelaisten kotiseutualueella.* Näin ollen Suomi ei ole ryhtynyt toimenpiteisiin tai harkinnut saamelaisten poronhoidon erityissuojelun käyttöönottoa

Valtiontalouden tarkastusvirasto on arvioinut jo vuonna 2010 muun ohella saamelaisten kestävästä kehityksestä ja saamelaisten poronhoitoa. Johtopäätöksissä kohdassa ”Kestävän kehityksen sektoristrategiat” todetaan, että

saamelaisten näkökulmasta kestävä kehityksen toteuttaminen ja saamelaisten oikeus omaan kulttuuriin ei toteudu rakenteellisista syistä, koska saamelaisten yksinomaista oikeutta perinteisten elinkeinojensa harjoittamiseen ei ole otettu sektorikohtaiseen lainsäädäntöön kuten poronhoitoa, metsästystä ja kalastusta koskevaan lainsäädäntöön. (s. 55)

- *Poronhoitolaki on päivitettävä ja siinä on otettava huomioon perustuslain säädökset ja kansainvälisten sopimusten valvontaelinten kehotukset ko. asiasta. Lisäksi lakiin on lisättävä säännös saamelaisten perusoikeuksista, saamelaisalueesta, saamelaisten poronhoidosta ja poronhoitotavoista.*

Lopuksi:

Yhdistys esittää, että yhdistyksen edustaja kutsutaan työryhmään jokaisen teeman osalta ja yhdistys tekee myöhemmin esityksensä polttoaine verotuksen muuttamiseksi ja petokorvausjärjestelmän kehittämiseksi

Suomen porosaamelaiset ry

MERK. IISKO -HENRIK NÄKKÄLÄJÄRVI

Iisko-Henrik Näkkäläjärvi

puheenjohtaja

MERK.RISTENRAUNA MAGGA

Ristenrauna Magga

yhdistyksen sihteeri